گنجینهٔ دستنویسهای پهلوی
و پژوهشهای ایرانی
۸

دستنویس ج ۳

بخشهایی از

شایست نشایست، ارداویراف نامه
ماتیگان یوشت فریان و متن پازند بهمن یشت

به کوشش

دکتر ماهیار نوابی
دکتر کیخسرو جاماسپ آسا

و با همکاری فنی

دکتر بهرام فره‌وشی
دکتر محمود طاووسی

از انتشارات
مؤسسهٔ آسیایی «دانشگاه پهلوی» شیراز

ازاین کتاب ۱۰۰۰ نسخه ، یکصد نسخه روی کاغذ شفاف رنگین ونهصد نسخه روی کاغذسفید
در چاپخانه‌های مؤسسهٔ انتشارات دانشگاه تهران و شرکت چاپ ایناکو تهران، بچاپ رسید.
۲۵۳۵ شاهنشاهی

سرآغاز

اشارات دانشمندان و فیلسوفانی چون ابوریحان بیرونی و محمد زکریای رازی و شهاب الدین سهروردی به حکمت خسروانی و فلسفهٔ ایرانی، تذکر پولینیوس رومی دربارهٔ استفاده هرمیپوس یونانی از کتابهای زرتشتی، مطالبی که در کتابهای قابل استنادی چون مروج الذهب، مجمل التواریخ و القصص، نامه های پیغمبران بنی اسرائیل و احادیث اسلامی آمده است، وجود مراکز مهم علمی در نصیبین و رُها و تیسفون و جندی شاپور، ترجمه های بازماندهٔ عربی از زبان پهلوی، پیدایش دانشمندان و فیلسوفان و اندیشه مندان بلند پایه ای در دوران طلائی اسلامی، یعنی دوران خلافت عباسیان، از این سرزمین، که شمار آنها از دانشمندان هر یک از کشورهای اسلامی دیگر و بلکه از همهٔ آنها روی هم بیشتر است.

وجود سنگ نبشته های پارسی باستان و پارسی میانه و پارتی، نامه مینوی اوستا، آثار بازمانده

مانویان به زبانهای پارسیک و پهلوانیک و سغدی و ترکی و چینی و قبطی و کتابهای پهلوی (= پارسیک

چندی که تاکنون بجای مانده‌اند، همه دلالت بر وجود فرهنگ و تمدنی بزرگ و درخشان، از دیرباز،

در سرزمین ایران بزرگ میکند که بر پایه های فلسفه ایرانی استوار بوده است.

علت هرچه باشد، سیاسی یا اقتصادی و یا اجتماعی یا تغییر خط و یا همه آنها با هم، قدر مسلم این است

که بسیاری از آثار مدون دوران ساسانی و آغاز دوران اسلامی ایران از میان رفته است، و عده‌ای

که از دستبرد زمانه رهائی یافته اند در موزه ها و کتابخانه های مهم اروپا و بیشتر در هندوستان و در کتابخانه های

پارسیان نگاهداری میشود. اینها میتوانند روشنگر زوایای ناشناخته تاریخ و فرهنگ کهن ما

باشند، و از این رو نگاهداری و چاپ و انتشار آنها و تشویق دانشمندان به مقابله و تصحیح و ترجمه این گنجینه ها

که ما را به شناخت بیشتر زبان فارسی و غنای آن در بیان مفاهیم یاری میکند، بر ما واجب است.

و باز از این رو بود که هنگامی که دو دانشمند ارجمند من استاد دکتر ماهیار نوابی رئیس موسسه آسیائی

دانشگاه پهلوی پیشنهاد کرد که برای بزرگداشت پنجاه سال شاهنشاهی خجسته دودمان پهلوی شادی روان بنیان گذار آن پنجاه نسخه خطی پهلوی را از سوی مؤسسه آسیائی دانشگاه پهلوی چاپ و منتشر کنیم. این پیشنهادها را از دل و جان پذیرفتیم.

این پنجاه جلد کتاب پهلوی و کتاب بارگاه رضا هدیه هائی است که در این آیین ملی برگزاری جشن پنجاهمین سال شاهنشاهی پهلوی با فروتنی به پیشگاه شاهنشاه آریامهر ریاست عالیه دانشگاه پهلوی و علیاحضرت شهبانو فرح ریاست عالیه مؤسسه آسیائی دانشگاه پهلوی تقدیم میشود.

فرهنگ مهر -
رئیس دانشگاه پهلوی

دیباچه

مؤسسه آسیائی وابسته به دانشگاه پهلوی افتخار دارد که بزرگداشت پنجاهمین سال شاهنشاهی دودمان پهلوی را، مجموعه ای در پنجاه جلد، از دستنویسهای پهلوی واوستائی و پژوهشهای ایرانی چاپ کند و به دوستداران فرهنگ و ادب ایران تقدیم دارد.

در تابستان سال دوهزار و پانصد و سی و سه شاهنشاهی در گروهی سخن از خدمات برجسته رضاشاه بزرگ بدین سرزمین و روز تاجگذاری وی (چهارم اردیبهشت ماه ۱۳۰۵ هجری خورشیدی) میرفت، در آن هنگام اندیشه چاپ مجموعه ای از متن های پهلوی یادبود پنجاهمین سال شاهنشاهی پهلوی را از خاطرم گذشت و سپس این اندیشه را با رئیس دانشمند دانشگاه پهلوی جناب آقای دکتر فرهنگ مهر، که از شیفتگان فرهنگ ایرانند و از یاری شناساندن این فرهنگ کهن هیچگاه دریغ نکرده و نمی کنند، درمیان گذاشتم تا اگر در این اندیشه با من همداستان باشند مراتب را

به شرف عرض شهبانوی فرهنگ پرور ایران، ریاست عالیهٔ موسسهٔ آسیائی برسانند
مگر اجازه فرمایند تا موسسهٔ آسیائی بدین کار شایسته دست یازد.

جناب آقای دکتر فرهنگ مهر با پیشانی گشاده و آغوش باز از این اندیشه استقبال
کردند و مراتب را به شرف عرض شهبانوی ایران رساندند و دیری نگذشت که فرمان
علیاحضرت شهبانو بدین کار نیک شرف صدور یافت و به موسسهٔ آسیائی ابلاغ شد.

شورای استادان موسسهٔ آسیائی، با الهام از نام خاندانی، که جشن بزرگداشت
شاهنشاهی آن را، مردم ایران امسال برگزار میکنند، چاپ کردن کتاب یا
دستنویسهای پهلوی را در درجهٔ اول اهمیت قرار داد. کشوری که در آن بیش از هر کشور دیگر میتوان
به دستنویسهای پهلوی و اوستائی دست یافت کشور هندوستان است. هر چند بدبختانه
هوای گرم و نمناک آنجا با کتاب سازگار نیست و کاغذ را زود شکننده و تباه میسازد و می پوساند.
در فهرستی که جمشید کاووس جی کاتراک به نام «گنجینه های شرقی» (ORIENTAL
TREASURES) گرد آورده و به سال یکهزار و نهصد و پنجاه و یک میلادی (دوهزار و پانصد شاهنشاهی)

به چاپ رسانده است، از بیش از یکهزار دستنویس ایرانی و هندی نام برده که اکنون برخی
از آنها از میان رفته است، و این، نه تنها بواسطهٔ آب و هوای هندوستان بوده بلکه بی توجهی
و نادانی هم در نابودی آنها بهرهٔ بسزا داشته است. گردآورندهٔ فهرست یادشده به نگارندهٔ
این سطور میگفت: «سی سال پس از چاپ آن فهرست گذارم بکتابخانه‌ای افتاد که خداوند آن صاحب
چندین دستنویس پهلوی و اوستائی بود، من آنها را دیده و پژوهیده و نام آنها را در فهرستم آورده بودم،
خداوند خانه بجهان دیگر شتافته بود و من از کدبانو سراغ دستنویسها را گرفتم، وی آنها را از راه
دینداری و برای آنکه مبادا برگ پاره های آنها زیر پا بیفتد و برای وی گناهی بزرگ بشمار آید به آب دریا سپرده بود.»

با این همه، هم اکنون، چندین صد دستنویس پهلوی و اوستائی در هندوستان هست
که تقریباً همه از روی دستنویسهای کهنه‌تر رونویس شده‌اند. بیشتر آنها روزگاری از آنِ کتابخانه‌های
شخصی بوده و رفته رفته به کتابخانه‌های عمومی و موسسات راه یافته‌اند تا بیشتر و بهتر از آنها نگاهداری شود
و کمتر در معرض نابودی قرار گیرند. از این کتابخانه‌ها میتوان کتابخانهٔ موسسهٔ شرقی کاما و کتابخانهٔ
«نخست دستور، مهرجی رانا» را نام برد که صاحب مجموعه‌های گرانبهائی از دستنویسهای پهلوی و اوستائی‌اند

پاره ای از دستنویس ها نیز توسّط شرق شناسان به کتابخانه های مهّم اروپا رسیده اند که مهمترین آنها مجموعهٔ دستنویسهای اوستا و پهلوی « دوازده جلدی کپنهاک است که توسّط شرق شناسی بنام وسترگارد به اروپا برده شد و جانشین او کریستین سن CHRISTEN — SEN آنها را چاپ کرد و بر آنها دیباچه نوشت . این کتابها اکنون بسیار کمیاب و چند مجلّد آن نایاب است .

برای انجام دادن فرمان ، از دوست دانشمندم دستور کیخسرو جاماسب آسا ، دستور بزرگ شهر بمبئی و رئیس کتابخانهٔ « موسّسه شرقی کاما » یاری خواستم تا از هیأت اُمنای کتابخانه های « موسّسه شرقی کاما » و نخست دستور مهرجی رانا » اجازهٔ عکسبرداری از دستنویسهای پهلویشان را بگیرد و اگر خود یا دوستانش دستنویسهای ارزنده دارند بر آنها بیفزاید ، کار گزینش دستنویسها برای عکسبرداری نیز به عهدهٔ وی واگذار شد تا آنچه را مهّم و میسور می داند برگزینید . این کار به دشواری انجام گرفت چه دستنویسها از طرف هیأت امنای کتابخانه ها و خاندان انکلساریا (که چند دستنویس از این مجموعه متعلّق به آنان است) تنها به او سپرده شد بعد ، و وی ، امانت داری را

رنج سفر بر خود هموار ساخت و با دو جامه دان پر از کتاب به ایران آمد، سه ماه تمام از بام تا شام

در چاپخانه های دانشگاه پهلوی شیراز و دانشگاه تهران گذراند و در همه جا با دستنویسها همراه بود

من و همدستان من از مؤسسهٔ آسیائی نیز همه جا با وی همگام بودیم تا کار عکسبرداری و چند دستنویس

بپایان رسید ، دستور کیخسرو مجبور بود به بمبئی بازگردد ما نیز برای تطبیق عکسها با دستنویسها و رفع کمبود آنها

در پی وی به هندوستان رفتیم تا این مهم انجام شد . نامه ای نیز به پروفسور آسموسن استاد دانشگاه کپنهاگ

نوشتیم مگر اجازهٔ تجدید چاپ دستنویسهای کتابخانهٔ کپنهاگ را از ناشر نخستین آنها -MUNKS

GAARD بگیرد ، اجازه گرفته شد و نامه ها به چاپ رسید .

مؤسسهٔ آسیائی سپاس و درود فراوان خود را به پیشگاه شهبانوی فرهنگ پرور که

با فرمان خود این افتخار را نصیبش ساخته ، تقدیم می دارد .

از جناب آقای دکتر فرهنگ مهر رئیس دانشگاه پهلوی که در راه پیشرفت کار از هیچ یاری

معنوی و مادی دریغ نکرد سپاسگزار است .

از دستور کیخسرو جاماسب آسا که با یاری وی چاپ این مجموعهٔ پنجاه جلدی میسور میشود

سپاسگزار است.

از پروفسور آسموسن که اجازهٔ چاپ مجموعهٔ اوستا و پهلوی کپنهاک به پایمردی او انجام یافت سپاسگزار است.

از دکتر بهرام فره‌وشی مدیر عامل ادارهٔ انتشارات دانشگاه تهران که چاپ کردن بیست و چند جلد از این مجموعه را در چاپخانهٔ دانشگاه تهران بپذیرفت و چاپ آنها با مشاورهٔ فنّی وی میسّر شد سپاسگزار است.

از دکتر محمود طاووسی که تطبیق و ویراستن و آراستن هر صفحه از تمام این مجموعه بدست وی و با مشورت وی انجام شد سپاسگزار است.

ماهیار نوّابی

استاد و رئیس مؤسسهٔ آسیائی

پیشگفتار

دستنویس J۳ جزء مجموعهٔ شخصی شادروان دستوردکترجاماسپ‌جی م . جاماسپ آسا از شهر بمبئی بوده‌است .

انـدازهٔ آن ۱/۳۱×۱/۲۰ سانتیمتر و دارای ۱۱۲ صفحه است کـه چهارمتن مختلف بر آنها نوشته‌شده‌است . سه متن نخست رانویسنده‌ای‌بی‌اعتنا وبی‌توجه نوشته است . پایان نوشت ندارد . متن‌های چهارگانه اینهاست :

صفحه های ۱ـ۳سطر۵ : متن پهلوی شایست‌نه‌شایست فصل های ۲۲ و ۲۳، ۱ـ۲. نك: The Supplementary Texts to The Šāyest-nē - Šāyest از فیروز کوتوال چاپ کپنهاك سال ۱۹٦۹ .

صفحه های ۳ ، ٦ ـ ۷۰ : متن پهلوی « ارتای ویرازنامك » . بـرای آگاهـی از مـوضوع ایـن متن نك : Middle Persian Literature در Handbuch der Orientalistik iv, ii , I (Iranistik) از مری بویس چاپ لیدن ـ کلن ۱۹٦۸ ، ٤۸ شه ۲ .

صفحه‌های ۷۱ ـ ۷٤ ، ۸ : متن پهلوی « ارتای ویرازنامك » فصل های ۹۹ ، ٦ (از Vināh kart kešān) ـ ۱۰۱

صفحه هـای ۷٤ ، ۹ ـ ۸۸ : متن ناتمام«ماتیکان‌یوشت‌فریان»فصل‌های ۱ـ۳،٤٥،۳ ـ ۵۳ـ۵۵ (تا dād u dēn)نك: مقالهٔ وست :

Grundriss der Iranischen Philologie II ص۱۰۸

صفحه های ۸۹ ـ ۱۱۲ : متن پازند «وهمن‌یشت» است که به‌خط‌خوش و بر هر صفحه‌ای ۱۹ سطرنوشته‌شده‌است . بـرای آگاهی بیشتر از موضوع این متن نگاه‌کنید به : . Grund.d. ir.Ph ج ۲ ، مقالهٔوست . ۱۲٤. ومتن‌چاپ شدهٔ آنرا درجزء متن‌های‌پازند (Pāzand Texts) گردآوردهٔ E. K . Antia

چاپ بمبئی سال ۱۹۰۹ صفحه‌های ۳۳۹ ـ ۳۴۸ و روایات ایرانی هـر مـزیار فرامرزودیگران (The Persian Rivāyats of Hormazyār and others) گرد آوردهٔ B . N . Dhabhar چاپ بمبئی سال ۱۹۳۲ صفحه هـای ۴۵۸ - ۸۱ می‌توان‌دید .

ماهیار نوابی

بنام ایزد بخشاینده مهربان

[illegible]

[illegible] ٥

نام ابونجت شیناو[illegible]

[illegible] ١٠

[illegible]

[illegible]

[illegible]

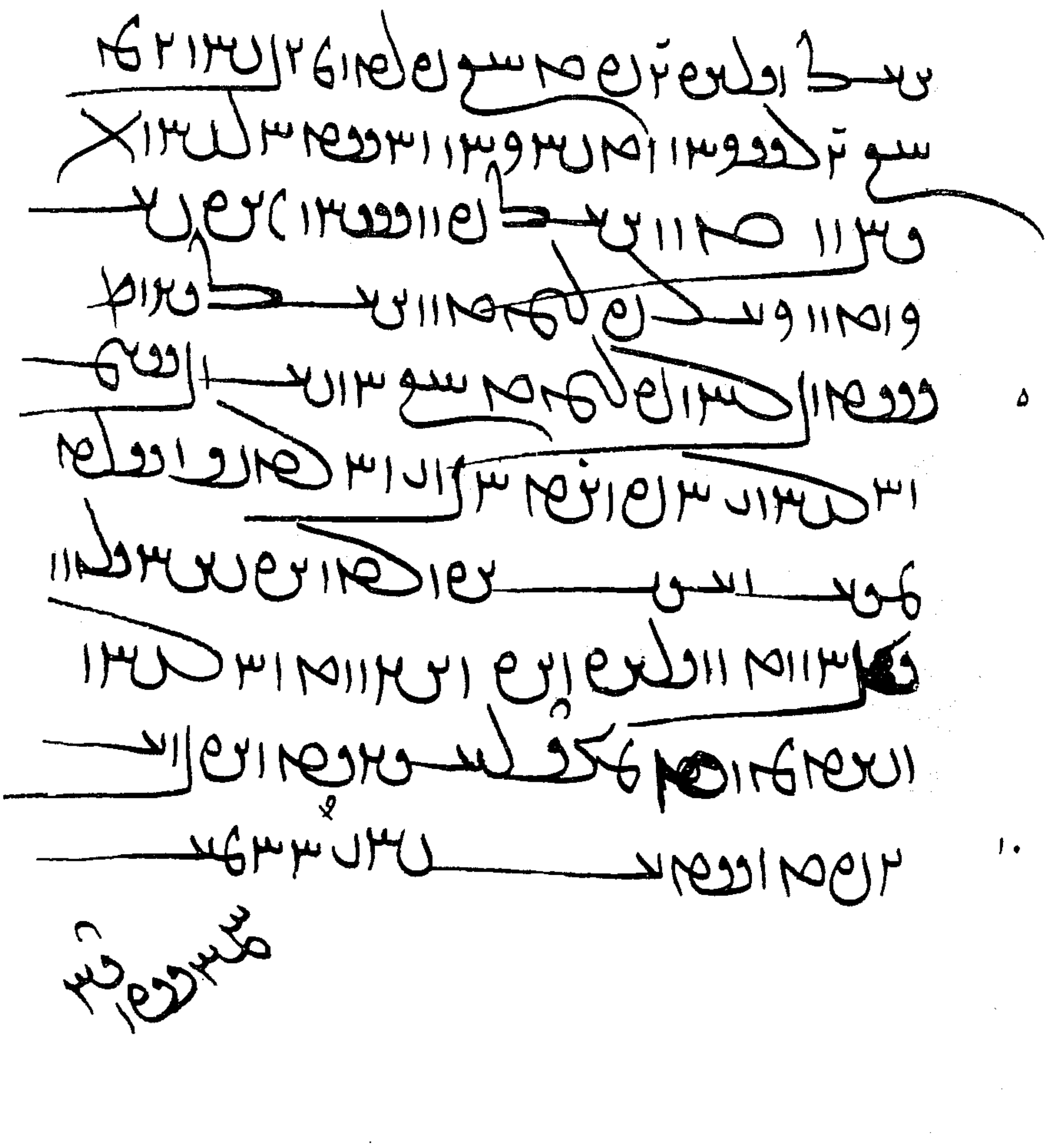
٥

[illegible]

١٠

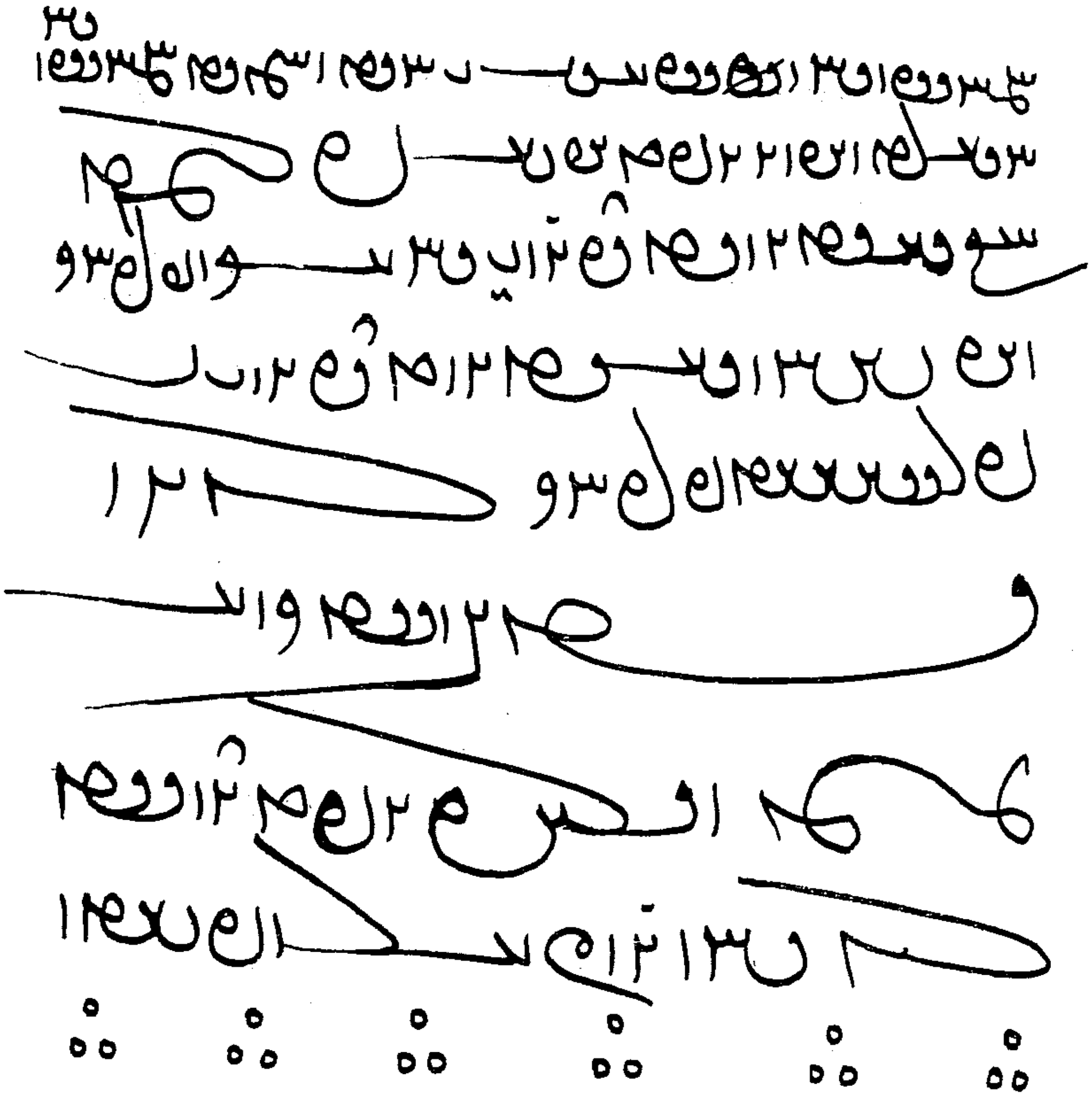
[illegible]

[illegible]

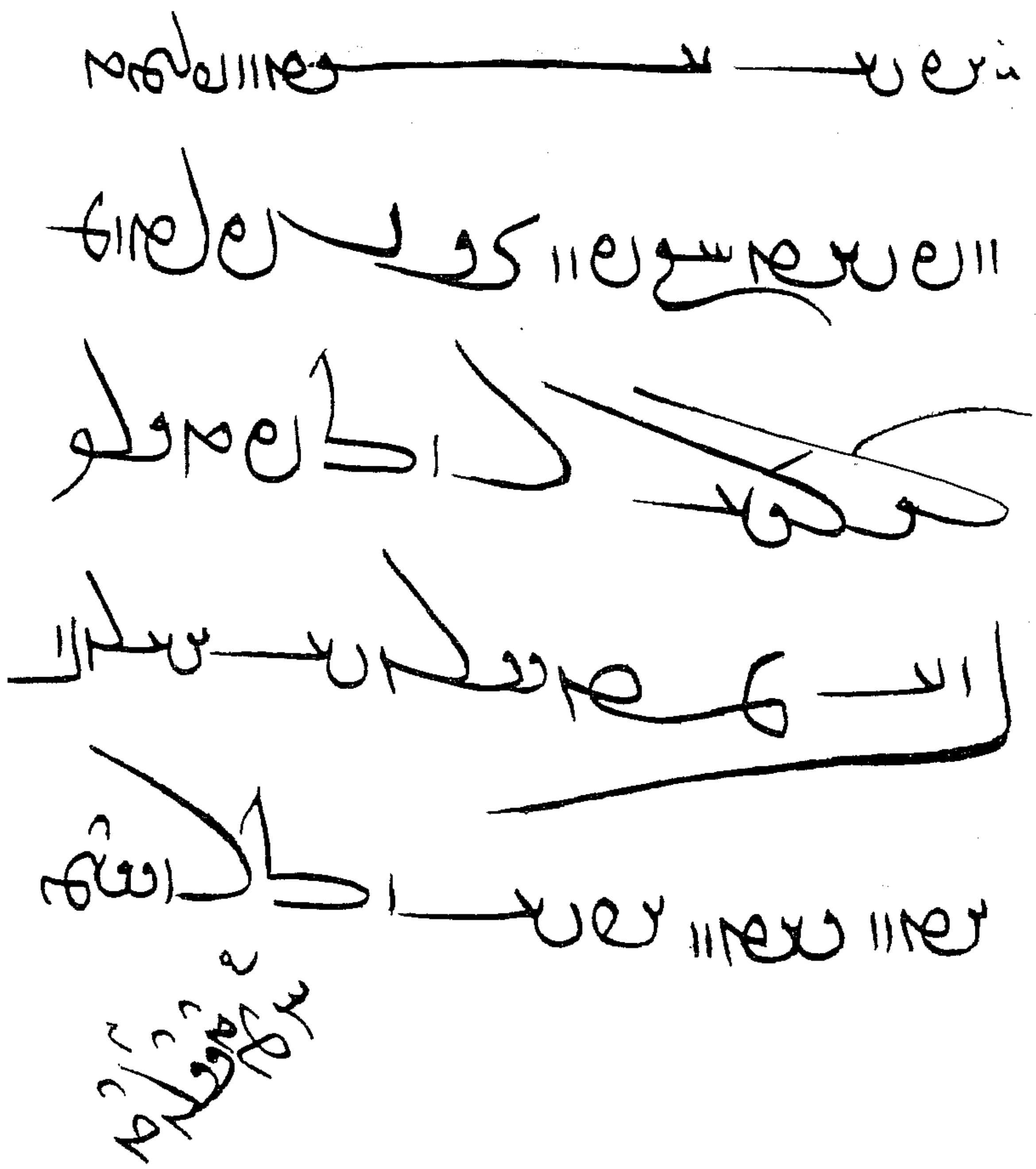

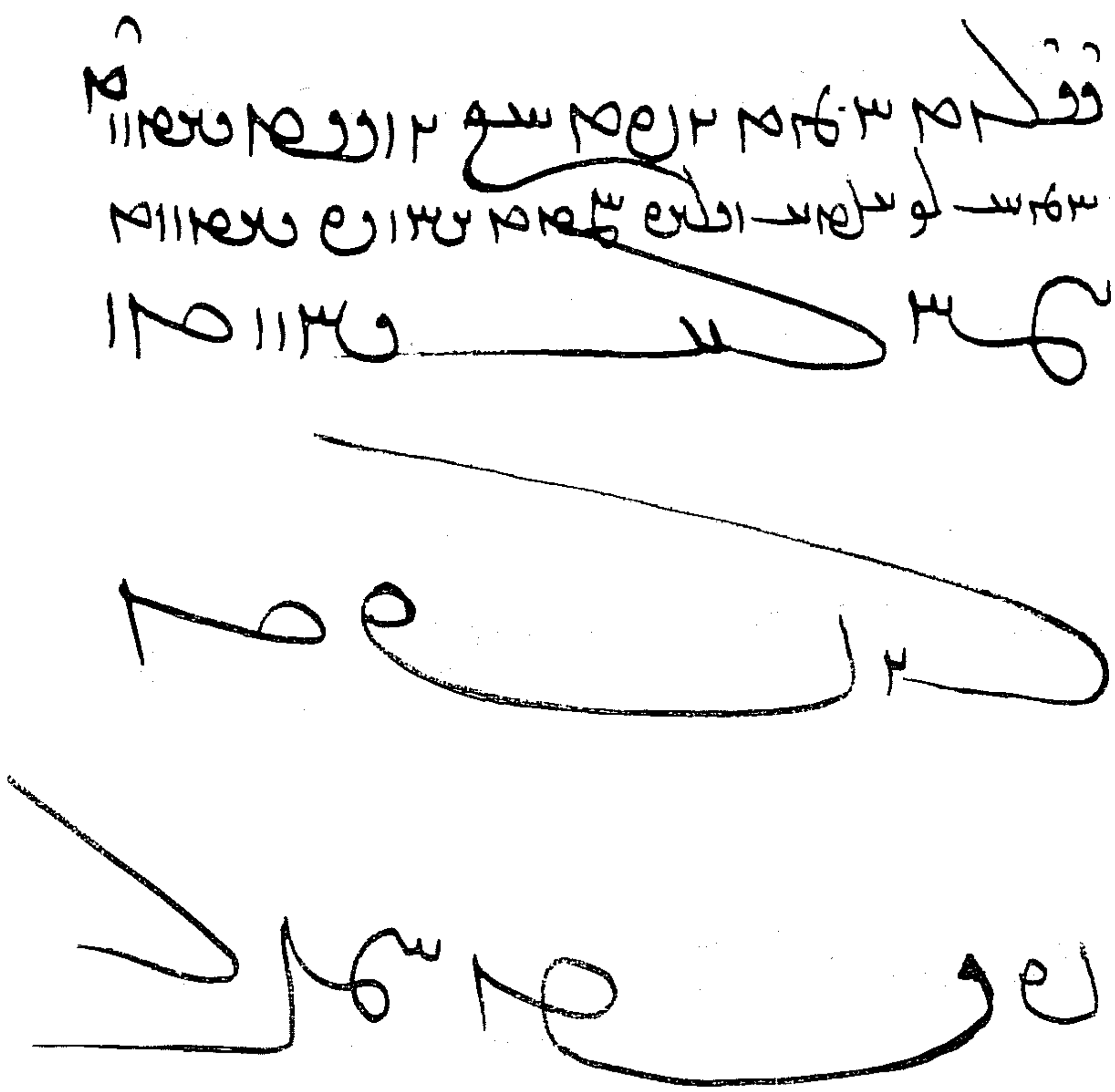
٥

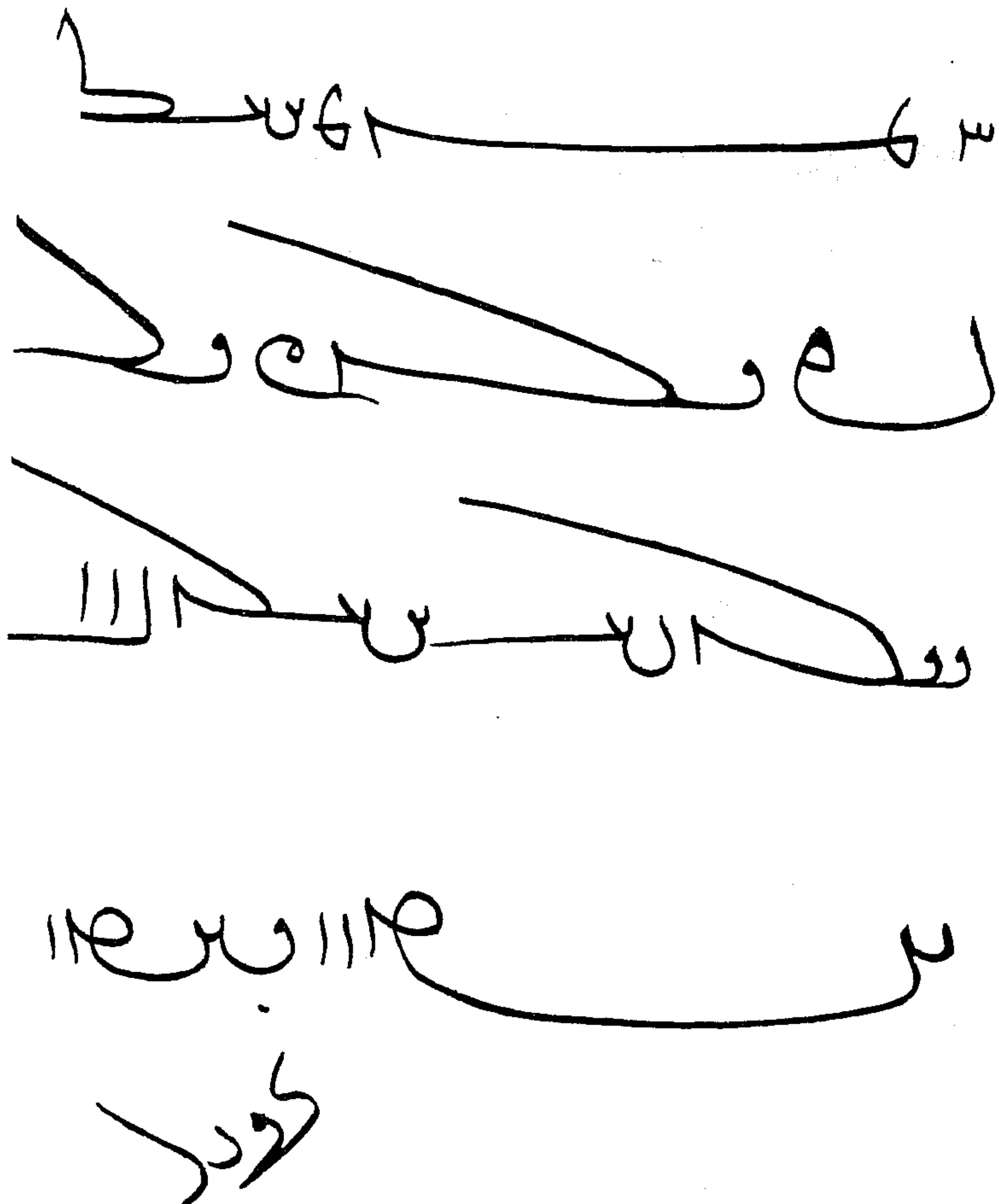
١٠

۵

٢٢

٥

١٠

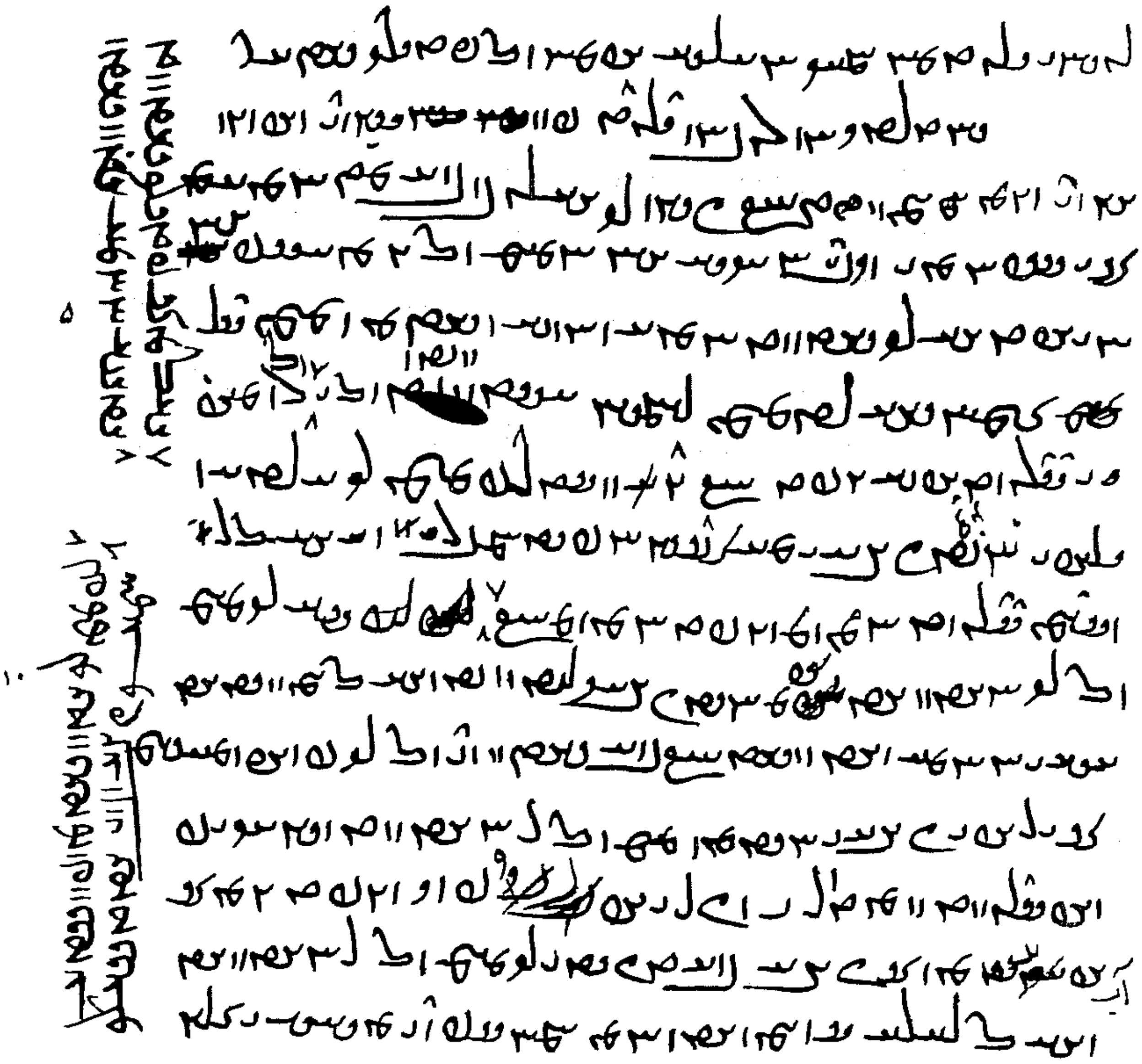
١٥

٢٠

٢٥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
٥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
١٠ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
۵ [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
٥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
١٠ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
١٥ [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

٥

١٠

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ۵
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ۱۰
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ازینجا چهارده ورق نیست

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ۵
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ۱۰
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

٥

[illegible]

١٠

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
٥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
١٠ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
١٥ [illegible]
[illegible]
[illegible]

٥

١٠

[illegible]

[illegible]

[illegible]

۵

۱۰

[illegible]

[illegible]

[illegible]

١٠

١٥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ٥
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ١٠
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ازینجا مکرر بود ورق
خیز در جزو دیگر بود

[illegible]

[illegible]

تمام شد [illegible]

تتمهٔ ارداویراف نامه

بنام ایزد بخشایندهٔ مهربان

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ۵
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
٥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
١٠ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

بنام ایزد بخشایندهٔ مهربان

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
٥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
١٠ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

٥

١٠

[illegible]

[illegible]

[illegible]

١٩٢١م

[illegible]

۵

۱۰

۱۵

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
٥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
١٠ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
١٥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

۵

۱۰

۱۵

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

۵ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

۱۰ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

۱۵ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ٥
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ١٠
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ١٥
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

pp. 89-112: The Pazand text of Vahman Yašt written 19 lines to the page in neat handwriting. See West, GirP ii, 124. For the printed text see E.K. Antia, Pazend Texts, Bombay 1909, 339-348. Cf. also B.N. Dhabhar, The Persian Rivayats of Hormazyar Framarz and others, Bombay. 1932, 457-481.

Kaikhusroo M. JamaspAsa

Introduction

J3 in the private collection of the late Dastur Dr. Jamaspji M. JamaspAsa of Bombay. The ms (31.1x20. 1 cms) contains four different texts in its 112 pages, the first three of them written by an indifferent and careless scribe. The ms bears no colophon. It contains the following texts:

pp. 1-3, 5: The Pahlavi text of Šāyist nē-šāyist chs. 22, 23, 1-2. See Firoze M.P. Kotwal, The supplementary texts to the Šāyest nē - šāyest. Copenhagen 1969.

pp. 3,6-70: The Pahlavi text of Artāy Vīrāz Nāmak. For the text see Mary Boyce, 'Middle Persian Literature' in Handbuch der Orientalistik iv, ii, 1 (Iranistik), Leiden/Köln 1968, 48 n.2.

pp:71-74,8: The Pahlavi text of Artāy Vīrāz Nāmak, chs. 99, 6 (from vināh kart kē-šān)-101.

pp.74.9-88: The incomplete Pahlavi text of Mātīyān i Yōišt i Fryān, chs. 1-3,5 and 3, 53-55 (upto dāt u dēn). See E.W. West, GirP ii, 108.

Printed in Tehran by the Tehran University
Press & Inaco Co. Press,
1976.

The Pahlavi Codices and Iranian Researches

MS. J 3

Fragments from

Šāyist nē - Šāyist , Artāy Vīrāz nāmak
Mātiyān - i yōišt-i fryān & pazand text
of Vahman yašt

Edited by :

Dastur Dr. Kh. M. Jamasp Asa Professor Mahyar Nawabi

With the technical assistance of

Dr. M. Tavousi Dr. B. Fravashi

Published by the Asia Institute of Pahlavi University

8

Shiraz. 1976